

Zen Yolu

ALAN WATTS

Çeviren: Nurşen Erdoğan

Zen Yolu

Translated from the English Language edition of Way of Zen by Alan Watts, originally published by Vintage Books. Copyright © 1999 by Alan Watts. Turkish translation Copyright © 2022 by Sola Unitas. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. İngilizce orijinali Vintage Books tarafından “Way of Zen” adıyla yayımlanmıştır. Bu eserin çeviri sorumluluğu Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.’ye aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kopyalanamaz ya da çoğaltılamaz.

SOLA UNITAS - SOLA KIDZ

Fetih Mah. Tahralı Sok. Kavakyeli İş Merkezi

No: 7/E İç Kapı No: 16 Ataşehir/İstanbul

Telefon: 0212 939 76 52 - E-posta: solaunitas@solaunitas.com

www.facebook.com/solayayinlari

www.twitter.com/solaunitas

www.instagram.com/solaunitasyayinlari

www.instagram.com/solakidz

<https://kitap.solaunitas.com>

ISBN: 9786256974197

Yayıncı Sertifika No: 45798

1. Baskı: İstanbul 2022

İmtiyaz Sahibi: Umut Kısa

Genel Yayın Yönetmeni: Buket Konur

Çeviren: Nurşen Erdoğan

Editör: Betül Yılmaz

Redaksiyon: Esin Baran

Son Okuma: Gülnur Gözübek

Mizanpaj: Özkan Köse

Kapak Tasarımı: Özkan Köse

Orijinal Adı: Way of Zen

BASILDIĞI YER

Kaplan Ofset

Davutpaşa Caddesi, Güven İş Merkezi C Blok No: 279-280 İstamnul

Sertifika No: 44637

© Bu kitabın tüm yayın hakları Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.’ye aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Zen Yolu

Alan Watts

Çeviren: Nurşen Erdoğan

İçindekiler

Giriş	7
Bölüm 1 Arka Plan ve Tarihçe	
<i>Bir:</i> Tao Felsefesi	19
<i>İki:</i> Budizmin Kökenleri	47
<i>Üç:</i> Mahayana Budizmi	77
<i>Dört:</i> Zen'in Yükselişi ve Gelişimi	99
Bölüm 2 İlkeler ve Uygulama	
<i>Bir:</i> Boş ve Muhteşem	139
<i>İki:</i> "Sessizce Oturup, Hiçbir Şey Yapmamak"	161
<i>Üç:</i> Za-Zen ve Koan	183
<i>Dört:</i> Sanatta Zen	205
Çince Notlar	239

Giriş

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca Zen Budizmi'ne olan ilgi olağanüstü bir artış gösterdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bu ilgi o kadar arttı ki, Batı'nın entelektüel ve sanatsal dünyasında önemli bir güç hâline geliyor gibi görünüyor. Hiç kuşkusuz, savaşın son dönemlerinin yapıcı sonuçlarından biri olan Japon kültürüne yönelik yaygın coşkuyla bağlantılıdır, ancak bu geçici bir moda olmaktan öteye gitmeyebilir. Bu ilginin daha derin nedeni, Zen'in bakış açısının Batı düşüncesinin "büyüyen sınırına" çok yakın olmasıdır.

Batı uygarlığının daha endişe verici ve yıkıcı yönleri, tam da şu anda en yaratıcı dönemlerinden birinde olduğu gerçeğini görmemizi engellememelidir. Batı biliminin bazı yeni alanlarında; psikoloji ve psikoterapide, mantık ve bilim felsefesinde, anlambilim ve iletişim teorisinde, büyük hayranlık uyandıran fikirler ve anlayışlar ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerden bazıları Asya felsefesinden gelen düşündürücü etkilere bağlı olabilir, ancak genel olarak doğrudan bir etkiden ziyade bir paralellik olduğunu düşünme eğilimindeyim. Bununla birlikte, bu paralelliğin farkına varmaya başlıyoruz ve bu durum son derece teşvik edici olması gereken bir görüş alışverişi vaat ediyor.

Batı düşüncesi bu yüzyılda o kadar hızlı değişti ki, ciddi bir kafa karışıklığı içindeyiz. Entelektüeller ve halk arasında ciddi iletişim güçlükleri yaşanmakla kalmadı, aynı zamanda

düşüncelerimizin ve tarihimizin seyri, toplumsal geleneklerimizin ve kurumlarımızın temelinde yatan sağduyulu varsayımları ciddi şekilde zayıflattı. Mekân, zaman ve hareket, doğa ve doğal hukuk, tarih ve toplumsal değişim ve insan kişiliğinin kendisine dair bilindik kavramlar çözüldü ve kendimizi Budistlerin “Büyük Boşluk” ilkesine giderek daha fazla benzeyen bir evrende işaretler olmadan sürüklenirken bulduk. Batı’nın çeşitli bilgelikleri, dini, felsefi ve bilimsel, böyle bir evrende yaşama sanatına pek rehberlik etmiyor ve böylesine izafi bir okyanusta yolumuzu bulma ihtimalini oldukça korkutucu buluyoruz. Çünkü biz mutlaklara, ruhsal ve psikolojik güvenlik için sarılabileceğimiz sonlu ilkelere ve yasalara alışkınız.

Sanırım bu nedenle, yaklaşık bin beş yüz yıldır “Boşluk”ta kendini tamamen evinde hisseden ve bundan sadece dehşet değil, aksine olumlu bir haz duyan kültürel olarak üretken bir yaşam biçimine bu kadar çok ilgi var. Kendi sözlerini kullanmak gerekirse, Zen’in durumu her zaman:

Yukarıda, başı kapatacak bir kiremit yok;

Aşağıdaysa, ayaklar için bir miktar bile yer yok.

Eğer “Faksların delikleri, havadaki kuşların yuvaları vardır; ama insanlığın başını koyacak yeri yoktur.” sözünün anlamını kabul etmeye gerçekten hazır olsaydık, bu tür bir dilin aslında bize o kadar da yabancı olmaması gerekirdi.

Zen’i Uzak Doğu’dan “ithal etme” taraftarı değilim, çünkü Zen bize oldukça yabancı olan kültürel kurumlarla derin bir ilişki içine girmiştir. Ancak ondan öğrenebileceğimiz ya da öğrenmeden kendi yöntemlerimizle uygulayabileceğimiz şeyler olduğuna şüphe yoktur. Okuma yazma bilmeyenler için olduğu kadar entelektüeller için de anlaşılır, belki de şaşırtıcı olan ve bizim keşfetmediğimiz iletişim olanakları sunan bir ifade tarzına sahip olma gibi özel bir erdeme sahiptir. Doğrudanlık, canlılık, mizah ve hem güzelliğe hem de saçmalığa dair aynı anda hem çileden çıkaran hem de keyif ve-

ren bir duyguya sahiptir. Fakat, hepsinden önemlisi, insanın zihnini ters yüz edebilecek ve en baskıcı insani sorunlar gibi görünen şeyleri “Bir fare etrafında dönerken neden döner?” gibi sorulara indirgeyebilecek bir yönü vardır. Özünde, kendilerini kurtarma çabaları yüzünden acı çeken ve yok olan insanlar için güçlü ama tamamen duygusuz bir merhamet bulunmaktadır.

Zen hakkında pek çok mükemmel kitap vardır, ancak en iyilerinden bazılarının baskısı tükenmiş ya da başka türlü elde edilmesi zordur. Ancak henüz hiç kimse -Profesör Suzuki bile- bize konunun tarihsel arka planını ve Çin ve Hint düşünce biçimleriyle ilişkisini içeren kapsamlı bir açıklama sunmamıştır. Suzuki’nin *Essays in Zen Buddhism* adlı üç ciltlik eseri, konunun çeşitli yönlerine dair bilimsel makalelerin sistematik olmayan bir derlemesidir; ileri düzeydeki öğrenciler için son derece faydalı olsa da genel ilkeleri anlamayan yüzeysel okuyucu için oldukça kafa karıştırıcıdır. Zen Budizmi’ne Giriş adlı nefis eseri oldukça kapalı ve özelleştirilmiştir. Zen’in Çin Taoizmi ve Hint Budizmi ile ilişkisi hakkındaki temel bilgileri atlar ve bazı açılardan olması gerekenden daha gizemlidir. Diğer eserleri Zen’in özel yönlerine dair çalışmalardır ve hepsi de genel bir arka plan ve tarihsel perspektif gerektirir.

R. H. Blyth’ın *Zen in English Literature and Oriental Classics* (İngiliz Edebiyatında ve Doğu Klasiklerinde Zen) adlı kitabı mevcut en iyi tanıtımlardan biridir, ancak yalnızca Japonya’da basılmıştır ve yine arka plan bilgisinden yoksundur. Bir dizi başıboş ve fevkalade anlayışlı gözlem olarak, konunun düzenli bir sunumunu yapmak için hiçbir girişimde bulunmaz. Benim *Spirit of Zen* (Zen Ruhum), Suzuki’nin daha önceki çalışmalarının popülerleştirilmesidir ve çok bilimsel olmamasının yanı sıra, açıklık ve basitlik açısından ne kadar değerli olursa olsun, birçok açıdan güncelliğini yitirmiş ve yanıltıcıdır. Christmas Humphreys’in sadece İngiltere’de basılan *Zen Budizm* (Zen

Budizm) kitabı da Suzuki'nin popülerleştirilmesidir ve bir kez daha Zen'i kültürel bağlamına oturtmaya başlamaz. Açık ve canlı bir üslupla yazılmıştır, ancak yazar Budizm ve Teosofi arasında son derece tartışmalı olduğunu düşündüğüm özdeşlikler bulmaktadır. Hem Batılı hem de Asyalı yazarlar tarafından Zen üzerine yapılan diğer çalışmalar daha uzmanlaşmış bir karaktere sahiptir ya da Zen'in psikoloji, sanat veya kültür tarihi gibi başka bir şeyle ilgili tartışmalarıdır.

O hâlde, konunun temel, düzenli ve kapsamlı bir açıklamasının olmaması durumunda, Zen'in uyandırdığı tüm coşku ve ilgiye rağmen, Batı'nın Zen izlenimlerinin biraz karışık olması şaşırtıcı değildir. O hâlde sorun böyle bir kitap yazmaktır ve konuyu benden daha iyi anlayan hiç kimse bunu yapmaya istekli ya da muktedir görünmediği için ben bunu yapmaya çalıştım. İdeal olarak, böyle bir eserin tanınmış ve kabul görmüş bir Zen ustası tarafından yazılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak şu anda böyle bir kişi yeterli İngilizce bilgisine sahip değil. Dahası, bir kişi bir geleneğin içinden ve özellikle de kurumsal hiyerarşisi içinden konuştuğunda, dışarıdan bakanın bakış açısını kavrama ve perspektiften yoksun olma ihtimali her zaman vardır. Yine, Japon Zen ustaları ile Batılılar arasındaki iletişimin önündeki en büyük engellerden biri de temel kültürel öncüllerin farklılığı konusunda netliğin olmamasıdır. Her iki taraf da o kadar “kendi yöntemlerine” bağlıdır ki, iletişim araçlarının sınırlarının farkında değildirler.

Belki de böyle bir çalışmanın en uygun yazarı, birkaç yılını bir Japon Dlaster'in yanında geçirmiş ve Zen eğitiminin tüm aşamalarından geçmiş bir Batılı olacaktır. Şimdi Batılı “bilimsel irfan” açısından bu hiç de uygun olmazdı, çünkü böyle bir kişi nesnel ve ilgisiz bir bakış açısından yoksun bir “hevesli” ve “partizan” olurdu. Ancak, neyse ki ya da ne yazık ki, Zen her şeyden önce sözsüz bir deneyimdir ve salt edebi ve bilimsel yaklaşımın erişemeyeceği bir karaktere sahiptir. Zen'in ne olduğunu ve özellikle de ne olmadığını bilmek için

onu uygulamaktan, sözcüklerin altında yatan anlamı ortaya çıkarmak için onu somut olarak denemekten başka bir alternatif yoktur. Yine de Rinzei Zen’de izlenen özel eğitim türünün bir kısmından geçmiş olan Batılılar “ketum” ve iletişim-siz olma eğilimindedirler.

Bilenler konuşmazlar;

Konuşanlar bilmezler.

Bununla birlikte, “katlanmasalar” da, tamamen “susmazlar”. Bir yandan anlayışlarını başkalarıyla paylaşmak isterler. Ancak diğer yandan, kelimelerin nihayetinde beyhude olduğuna inanırlar ve dahası, eğitimlerinin belirli yönlerini tartışmama konusunda bir anlaşma altındadırlar. Bu nedenle, karakteristik Asyalı tavrını takınmaya başlarlar: “Gel ve kendin bul.” Ancak bilimsel eğitim almış bir Batılı, “neye bulaştığını” bilmek isteyen temkinli ve şüpheli bir adamdır. Zihnin kendini kandırma kapasitesinin, eleştirel bakış açısını kapıda bırakmadan girmenin imkânsız olduğu yerlere girme kapasitesinin son derece bilincindedir. Asyalılar bu tutumu o kadar küçümseme eğilimindedirler ki, Batılı adanmışları daha da fazla, bilimsel araştırmacıya hâlâ insan konuşmasının ve entelektüel anlayışının olanakları dahilinde olan pek çok şeyi söylemeyi ihmal ederler.

Dolayısıyla Zen hakkında yazmak, dışarıdan bakan “nesnel” bir gözlemci için olduğu kadar içeriden bakan “öznel” bir öğrenci için de sorunludur. Çeşitli durumlarda kendimi bu ikilemin her iki tarafında da buldum. “Nesnel gözlemcilerle” ilişki kurdum ve onlarla çalıştım ve tüm erdemlerine rağmen, her zaman bir noktayı kaçırdıklarına ve akşam yemeği yerine menünün kendisini yediklerine ikna oldum. Aynı zamanda geleneksel bir hiyerarşinin içinde de bulundum, Zen’in hiyerarşisi değil ve bu konumumdan hangi yemeğin yenildiğini bilmediğime de aynı derecede ikna oldum. Böyle bir pozisyonda kişi teknik olarak “aptal” olur, yani aynı kata ait olmayanlarla iletişim kuramaz.

Dünyamızın karşılıklı olarak aforoz edilen bir cemaatler grubu olması hem tehlikeli hem de saçmadır. Bu durum özellikle, iletişim potansiyellerinin en zengin ve iletişim kuramamanın tehlikelerinin en kötü olduğu Doğu ve Batı'nın büyük kültürleri için geçerlidir. Yirmi yılı aşkın bir süreyi Doğu'yu Batı'ya yorumlamaya çalışarak geçirmiş biri olarak, Zen gibi bir fenomeni yorumlamak için izlenmesi gereken açık bir ilke olduğundan giderek daha fazla emin oldum.

Bir yandan sempatik olmak ve yaşam tarzını kişisel olarak imkânlar ölçüsünde denemek gerekir. Diğer yandan, “örgüte katılma”, onun kurumsal taahhütlerine dahil olma yönündeki her türlü ayartmaya direnmek gerekir. Bu dostane tarafsız pozisyonda kişi her iki tarafça da reddedilmeye yatkındır. Ancak, en kötüsü, kişinin yanlış yorumları onları kendilerini daha açık bir şekilde ifade etmeleri için kışkırtır. Çünkü iki konum arasındaki ilişki, onları karşılaştıracak üçüncü bir konum olduğunda çok daha açık hâle gelir. Dolayısıyla, bu Zen çalışması ne Zen ne de Batılı herhangi bir şeye olan bir bakış açısını ifade etmekten fazlasını yapmasa bile, en azından bu üçüncü referans noktasını sağlayacaktır.

Bununla birlikte, Zen'in temel bakış açısının örgütlenmeyi veya herhangi bir kurumun özel mülkiyeti hâline getirilmeyi reddettiğine şüphe yoktur. Eğer bu dünyada kültürel koşullanmanın göreliliklerini aşan bir şey varsa, hangi adla anılırsa o da Zen'dir. Bu, Zen'in kurumsallaşmamış olmasının ve eski temsilcilerinin çoğunun hiçbir zaman herhangi bir Zen organizasyonunun üyesi olmayan ve hiçbir zaman resmî bir otoritenin onayını aramayan “evrensel bireyciler” olmasının mükemmel bir nedenidir.

O hâlde benim Zen'e ilişkin konumum budur ve insanların kimlik bilgileri ya da “nicelikleri” hakkında bu kadar çok kaygının olduğu bir günde okuyucuya karşı açık olmam gerektiğini hissediyorum. Kendimi bir Zenist, hatta bir Budist olarak tanıtamam, çünkü bu bana gökyüzünü sarıp sarmalamaya

ve etiketlemeye çalışmak gibi geliyor. Kendimi bilimsel olarak objektif bir akademisyen olarak da gösteremem, zira Zen sözkonusu olduğunda bu bana doldurulmuş bülbüllerden oluşan bir koleksiyonda kuş ötüşlerini incelemeye benziyor. Zen hakkında konuşmak için hiçbir hak iddia etmiyorum. Ben sadece çocukluğumdan beri onun edebiyatını incelemiş ve sanat biçimlerini gözlemlemiş olmanın ve aynı izsiz yolun çok sayıda Japon ve Çinli yolcusuyla gayriresmî bir birliktelik kurmanın zevkini yaşadığımı iddia ediyorum.

Bu kitap hem genel okuyucuya hem de daha ciddi öğrencilere yöneliktir ve ilkinin bazı teknik terminolojinin, bir Çince karakter ekinin ve konuyu daha derinlemesine araştırmak isteyenler için en yararlı olan diğer eleştirel araçların kullanımını hoş göreceğine inanıyorum. Kitap iki bölüme ayrılmıştır; birincisi Zen'in geçmişi ve tarihi, ikincisi ise ilkeleri ve uygulaması ile ilgilidir. Bilgi kaynakları üç çeşittir. İlk olarak, Avrupa dillerindeki hemen hemen tüm Zen çalışmalarını kullandım. Doğal olarak, Profesör D. T. Suzuki'nin çalışmalarından önemli ölçüde yararlandım, ancak aynı zamanda onlara çok fazla güvenmemeye çalıştım, onlardaki herhangi bir kusurdan dolayı değil, ancak okuyucuların yeni bir bakış açısı yoluyla, görüşlerinin sadece bir özetinden daha fazlasını almaya hakları olduğunu düşündüğüm içindir.

İkinci olarak, Zen'in burada sunulan temel görüşünü, Hsin-hsin Ming, T'an Ching veya Altıncı Patriğin Sutrasi, Lin-chi Lu ve Ku-tsun-hsu yu-lu'ya özel atıfta bulunarak, ilk Çin kayıtlarının daha önemli olanlarının dikkatli bir çalışmasına dayandırdım. T'ang hanedanlığı Çincesi hakkındaki bilgim bu literatürün bazı ince noktalarını ele almak için kesinlikle yeterli değildir, ancak istediğim şeyi, yani temel doktrinin net bir görünümünü elde etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum. Tüm bu çabalarımda Amerikan Asya Çalışmaları Akademisi'ndeki meslektaşlarım ve araştırma arkadaşlarım bana büyük ölçüde yardımcı oldular ve özellikle Profesör Sabro Hasegawa ve

Gi-ming Shien'e, Dr. Paul ve Dr. George Fung'a, Dr. Frederick Hong'a, Bay Charles Yick'e ve Soto-Zen Okulu rahibi Bay Kazumitsu Kato'ya teşekkürlerimi sunmak isterim.

Üçüncü olarak, bilgilerim yirmi yılı aşkın bir süreye yayılan Zen öğretmenleri ve öğrencileriyle çok sayıda kişisel karşılaşmadan elde edilmiştir.

İlerleyen sayfalarda, aksi belirtilmedikçe, orijinal metinlerden yapılan çeviriler bana aittir. Çince okuyanlara kolaylık sağlamak için önemli alıntıların ve teknik terimlerin orijinal Çince biçimlerini içeren bir ek sundum. Bunları daha ciddi öğrenciler için önemli ölçüde gerekli buldum, çünkü en nitelikli akademisyenler arasında bile T'ang hanedanı Zen metnlerinin doğru çevirisi konusunda hâlâ çok fazla belirsizlik vardır. Bu eke yapılan atıflar alfabetik sıraya göre dizin harfleriyle belirtilmiştir.

Akademisyen okurlar, romanlaştırılmış Sanskritçe sözcüklerde saçma diyakritik işaretleri kullanmadığım için beni mazur görmelidir, çünkü bunlar genel okur için sadece kafa karıştırıcıdır ve hemen Devanagiri yazısını akla getirecek olan Sanskritist için gereksizdir. Zen ustalarının özel adlarına ve Zen metnlerinin başlıklarına gelince, bunlar geldikleri ülkeye göre Mandarin ya da Japoncanın romanlaştırılmış biçimleriyle verilmiştir ve teknik terimler özellikle Japon Zeni'nin tartışılmasında kullanılmadıkça Mandarin dilinde verilmiştir. Mandarin için, gerçek seslerle çok az ilişkisi olduğu için, bu Önsöz'den sonra bir telaffuz tablosu eklediğim Wade-Giles romanizasyonunu benimsemek genel kullanım nedeniyle neredeyse zorunludur.

Bay R. H. Blyth'a, Tokyo'daki Hokuseido Press tarafından yayınlanan Haiku adlı dört ciltlik muhteşem antolojisinde yer alan haiku şiirlerinden yaptığı bazı çevirileri alıntılama izin verdiği için ve kızım Joan'a Ryoanji'nin fotoğrafları için minnettarım.

Sonuç olarak, bu kitabın yazımı için ön çalışmaların çoğunun yapıldığı üç yıllık burs için Bollingen Vakfı'na teşekkürlerimi sunmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Alan Watts

Mill Valley, Kaliforniya

Temmuz 1956

Çünkü şimdiki zamandan başka hiçbir şey yoktur ve eğer orada yaşayamazsanız, hiçbir yerde yaşayamazsınız.

Alan Watts, Zen Budizmi'ne giriş niteliğindeki bu eserinde, bu kadim dinin ilkelerini ve uygulamalarını; nadir görülen bir tazelik ve berraklık kombinasyonuyla, Zen'in kökenlerini ve tarihini araştırarak günümüz dünyası için ne anlama geldiğini inanılmaz bir netlikle açıklıyor. Watts, Zen'i "Asya'nın dünyaya en değerli armağanlarından biri" olarak görüyor ve *Zen Yolu*'nda bu armağanı her yerdeki okurlara sunuyor.

"Çağdaş Batı için Doğu disiplinlerinin belki de en önde gelen yorumcusu olan Watts, 'yazılamayanı güzel yazma' gibi nadir bir yeteneğe sahip."

-Los Angeles Times